

zekerheden voldoen. Maar een dergelijke constatering is noch verrassend noch zinvol: het narrativisme is immers juist ontstaan uit onvrede over die oude positivistische zekerheden. Narrativisten namen afscheid van het positivisme *juist omdat* zij niet meer geloofden in 'de eenheid van de wetenschappen', omdat zij weinig zien in generalisaties of omdat zij, anders dan Vries, van mening zijn dat de ontologische status van het verleden verschilt van die van een 'stoel' (121) en dat toetsing aan 'de empirische historische realiteit' daarom in de geschiedbeoefening een veel minder plausibele en operationaliseerbare notie is dan de positivisten altijd dachten.

En er is nog iets anders aan de hand met de intrige van dit boek. In essentie is het boek een bittere aanklacht tegen wat ik nu maar aanduid als de narrativistische geschiedbeoefening in de naam van bepaalde positivistische overtuigingen. Nu doet men er goed aan dit soort van ambitieuze stellingnames te vermijden. De tijden zijn voorbij dat het de theoreticus van harte gegund was om de geschiedbeoefening (of belangrijke onderdelen daarvan) de Levieten te lezen. Theoretici zijn bescheidener geworden en zien het niet meer als hun taak om te veroordelen of aan te prijzen, maar slechts om te verhelderen. De (wetenschaps-)filosofie heeft ons niet langer de openbaring van 'de' wetenschappelijke of geschiedkundige rationaliteit te bieden — indien ergens, dan zal men die rationaliteit alleen in de praktijk en in de voortgang van een discipline *zelf* behoren te zoeken. Daarom, wanneer er zich een vreemde en op het eerste gezicht raadselachtige vorm van geschiedbeoefening aandient, dan is de minst interessante vraag die men stellen kan, de vraag of die nieuwe geschiedschrijving wel past in de theoretische machine die door Hempel, Nagel, Popper of welke andere theoreticus ook ooit eens ontwikkeld werd. Past die er niet in, dan is dat des te erger voor de theoretische machine en zeker niet voor de vorm van geschiedschrijving in kwestie. En men kan dan het beste op zoek gaan naar een andere theoreticus die misschien wel in staat is om ons een verklaring te geven van wat zich in die nieuwe en verontrustende vorm van geschiedschrijving aandient. En, wederom, zou dat laatste inderdaad lukken, dan betekent zelfs dat in het geheel nog niet een impliciete aanmaning aan alle historici om op die nieuwe manier geschiedenis te gaan schrijven.

Het is echter zeker waar dat deze bescheidener vorm van theorie van de theoreticus een voortdurende bereidheid vereist om de eigen zekerheden ter discussie te stellen: kortom, de niet onaanzienlijke moed van de onzekerheid. Vries heeft die moed niet — of laat ik het juister zeggen, ik denk dat Vries die moed niet als een deugd zou willen zien. Daar ligt voor mij dan ook de belangrijkste tekortkoming van dit boek. Daarom, wanneer Vries in één van de krassere passages van het boek 'de narrativistische meelopers' beschuldigt van 'intellectuele lafheid en luiheid' (127), dan denk ik dat die lafheid en die luiheid allereerst te vinden zijn in 'the eye of the beholder'.

F. R. Ankersmit

O. Boonstra, e. a., *Voortgezette statistiek voor historici* (Muiderberg: Coutinho, 1990, 187 blz., f29,50, ISBN 90 6283 799 9).

Tot voor kort werd elke historicus die van zins was enige aarzelende stappen te wagen in de richting van het toepassen van kwantitatieve methoden meestal verwezen naar het boek van Lindblad: *Statistiek voor historici*. Hierop nu vormt bovenstaand boek een vervolg.

In de tussenliggende periode is er nogal wat vooruitgang geboekt. Ging men in 'Lindblad' nog uit van handmatige verwerking hooguit met behulp van een zakrekenmachientje, in 'Boonstra

e. a.' wordt toch minstens de beschikking over een computer verondersteld. Bleef men tot op heden vaak bij puur beschrijvende methoden, inmiddels durft men het ook aan de (on)waarschijnlijkheid van verschillen en samenhangen tussen groepen gegevens te kwantificeren. Werden er voorheen voordat doel vrij kritiekloos technieken 'geleend' van de empirische wetenschappen, nu is men zich beter bewust geworden van de aard van historische data en de daarmee verbonden beperkingen ten aanzien van het gebruik van statistiek.

De technieken die in dit boek zijn samengebracht, vormen een bijzondere selectie met zonder twijfel relevantie voor de historisch onderzoeker. Desalniettemin blijft de keuze voor technieken persoonlijk. De auteurs vertonen een sterke voorkeur voor multidimensionele analyses. Het gebruik van deze technieken was in de tijd dat statistische *software* alleen op *main frames* draaide het meest voor de hand liggend. De data werden veelal eenmalig aangeboden (uitbesteed) en er moest dan liefst in één keer zoveel mogelijk berekend worden: alles hing uiteraard met alles samen, de onderzoeker hield zich van de domme en interpretatie was van later zorg. Het gevaar bestaat dat men bij dergelijke gecompliceerde technieken de voeling met zijn data verliest. De data en hun analyse gaan een eigen leven leiden en komen los te staan van het eigenlijke onderzoek waaruit ze zijn voortgekomen. Dit kan leiden tot onjuiste of onzinnige conclusies, waarvan in dit boek ook een saillant voorbeeld.

In hoofdstuk 5 over 'classificatie' (exploratieve data analyse) bijvoorbeeld wordt een correspondentie-analyse gedaan over 4139 Europese schilderijen uit 5 fondscatalogi gecategoriseerd naar herkomst, onderwerp en periode. Hiertoe worden 'afstanden' tussen frequenties kolomsgewijs (naar onderwerp) en rijgewijs (naar herkomst en periode) berekend, om vervolgens het hele troepje in een twee dimensionele ruimte te plaatsen. Dit geeft een indrukwekkend resultaat dat niets toevoegt aan de oorspronkelijke frequentie tabellen, de duidelijkheid niet ten goede komt en wat erger is de data nog vertekend weergeeft ook. Men is in het vuur van de analyse namelijk vergeten dat de hoogte van de aanvankelijke data ((relatieve) frequenties voor de diverse landen) in geen enkel opzicht een schatting vormt van de beeldende kunstproductie in die landen. Een vergelijking van simpele ordeningen naar frequentie per herkomst en periode van de geschilderde onderwerpen was hier verreweg te prefereren geweest.

Omdat het met de huidige statistische *software* mogelijk is dat men interactief omgaat met data, hoeft men niet meer naar dergelijke totaalanalyses te grijpen. Door gebruik te maken van allerlei univariate exploratieve en grafische methoden kan men zich een veel genuanceerder beeld vormen van de data. De onderzoeker blijft op die manier beter betrokken bij zijn data. Dit is een belangrijk winstpunt ten opzichte van de vroegere situatie. Een onderzoeker weet zelf immers het beste op welk meetniveau zijn data zich bevinden, wat zijn data (niet) voorstellen, hoe (a)selectief, (on)betrouwbaar en hoe (on)nauwkeurig ze zijn en welke verschillen en samenhangen de data (niet) zouden kunnen reflecteren. Ik vind het dus jammer dat de auteurs zijn bezweken voor de verleiding van technieken die vooral veel tegelijk aankunnen en veel eenvoudiger moois hebben laten liggen. Temeer omdat de ervaring leert, dat resultaten van dergelijke analyses veelal moeilijk interpreteerbaar zijn.

Nog in een ander opzicht hebben de auteurs het zichzelf moeilijk gemaakt. Zij streefden ernaar hun boek begrijpelijk te laten zijn voor diegenen, die zij in hun inleiding bestempelen als wiskundig-analfabeten. En het moet gezegd, het aantal onaantrekkelijke pagina's vol symbolen en formules is tot een minimum beperkt gebleven. Vervanging van 'formules' door tekst vereist echter wel precieze formulering. De vaak knullige, omslachtige en onvolledige omschrijvingen zijn volstrekt onvoldoende om tot correct inzicht te komen. Hoofdstuk 3 over regressieanalyse staat vol van dergelijke vaagheden, waarvan hier een voorbeeld: 'wanneer een variabele niet

normaal verdeeld is betekent dat dat sommige observaties een waarde hebben die sterk afwijkt van overige observaties', etc. In 'leesbaarheid' is men geslaagd, de overdracht van begrip blijft uit.

Nog een tweede poging is ondernomen om de historicus zich thuis te laten voelen: de beschreven technieken worden geïllustreerd aan de hand van voorbeelden uit historisch onderzoek. Eén geheel is het helaas niet geworden. De heren der verspreide waarschuwend opgeheven vingers tegen het ongeoorloofd toepassen van technieken, lijken meer plichtmatig toegevoegd dan dat zij in verband worden gebracht met het onderzoek waaruit de voorbeelddata zijn voortgekomen. Ook het boek zelf lijkt een samenraapsel. De kwaliteit en stijl van de verscheidene hoofdstukken verschillen nogal. Wel opvallende gelijkenis vertonen de stukjes aan het einde van ieder hoofdstuk genaamd 'computer'. Samenvattend kun je dit een *nice try* noemen. Wie het boekje wil gebruiken als een op zich staand handig bijbeltje voor het gebruik van statistiek voor historici, komt bedrogen uit. Hiernaast heb je nog een flinke bibliotheek nodig en een behoorlijke dosis onderzoeksmethodologische kennis/ervaring om de beschreven technieken verantwoord toe te kunnen passen. Vooreen introductie in mogelijke technieken ten behoeve van historisch onderzoek is het een heel aardig boekje. En hoewel ik als het ware zat te wachten op iets dergelijks om te kunnen gebruiken voor mijn cursus statistiek 2 binnen het vak van Historisch culturele informatiekunde bij de faculteit der letteren aan de RUU, zal ik nog wat geduld moeten hebben, zo niet tot een ander boek dan toch tenminste tot de herziene versie van dit boek is verschenen.

Dieuwke Aberson

MIDDELEEUWEN

C. Tromp, ed., *Groninger kloosters* (Groninger Historische Reeks V, Publikaties van het Rijksarchief in Groningen VI; Assen-Maastricht, Van Gorcum, 1989, 120 blz., ISBN 90 232 2516 3); S. Hiddema, C. Tromp, *Inventaris van archieven van kloosters in de provincie Groningen* (Publikaties van het Rijksarchief in Groningen VII; Groningen: Rijksarchief in Groningen, 1989, 714 blz., ISBN 90 71238 41 5).

De beide hier te bespreken werken horen bij elkaar. Eigenlijk is het boek over de Groninger kloosters de inleiding op de archiefinventaris: het bevat de geschiedenis van de archiefvormende instanties. Deze splitsing beperkt de omvang van de toch al dikke inventaris. Beide werken lopen niet geheel parallel, omdat in de *Inventaris* alleen zijn opgenomen de archieven van de kloosters, die in het rijksarchief worden bewaard, terwijl in de *Groninger kloosters* ook het enige klooster, het kruissherenklooster van Ter Apel, is opgenomen waarvan het archief bewaard wordt in het gemeentearchief van Groningen. De kloosters, die in de tijd van hun bestaan wel tot de Groningse invloedssfeer behoorden (zij hadden in de stad een *refugium*), maar nu niet tot de provincie Groningen, zijn niet vermeld (Assen, Bunne en Gerkesklooster). Terecht, gezien de titel, komen evenmin aan bod de overige geestelijke instellingen, als de begijnhoven en het klerken- en fraterhuis in de stad Groningen.

Groninger kloosters is de eerste per orde gerangschikte samenvatting van de geschiedenis van de verschillende individuele Groninger kloosters sinds vijftientig jaar. Het boek bevat naast korte beschrijvingen van de kloosters ook een aantal toegevoegde algemene hoofdstukken over de kloostergoederen na de reductie (1594) en de kloosterarchieven.